

SATVERSMES TIESA

SPRIEDUMS

Latvijas Republikas vārdā
Rīgā 2025. gada 13. februārī
lietā Nr. 2024-06-01

Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētāja Irēna Kucina, tiesneši Anita Rodiņa, Jānis Neimanis, Jautrīte Briede, Veronika Krūmiņa, Mārtiņš Mits un Juris Juriss,

pēc politiskās partijas “Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija” konstitucionālās sūdzības,

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 19.² un 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2025. gada 14. janvāra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100. pantam”.

Konstatējošā daļa

1. Saeima 2023. gada 22. jūnijā pieņēma likumu “Grozījumi Priekšvēlēšanu aģitācijas likumā”, kurš stājās spēkā 2024. gada 1. janvārī un ar kuru Priekšvēlēšanu aģitācijas likums papildināts ar 5.¹ pantu. Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants nosaka:

“(1) Priekšvēlēšanu aģitācijas periodā elektronisko plašsaziņas līdzekļu radio un televīzijas programmās, publiskās lietošanas ārtelpās un iekštelpās, periodiskajos izdevumos (laikrakstos un žurnālos), biļetenos, grāmatās un citos iespiedtehnikā sagatavotos izdevumos un internetā apmaksāti priekšvēlēšanu aģitācijas materiāli izvietojami un apmaksāta priekšvēlēšanu aģitācija veicama valsts valodā (tai skaitā latgaliešu rakstu valodā) vai lībiešu valodā.

(2) Priekšvēlēšanu aģitācijas periodā pirms Eiropas Parlamenta un pašvaldību domju vēlēšanām šā panta pirmajā daļā minētie priekšvēlēšanu aģitācijas materiāli var ietvert vai priekšvēlēšanu aģitācija var tikt nodrošināta ar tulkojumu Eiropas Savienības dalībvalstu oficiālajās valodās, ievērojot nosacījumu, ka valsts valodas (tai skaitā latgaliešu rakstu valodas) vai lībiešu valodas lietojums nedz audiāli, nedz vizuāli nedrīkst būt mazāks vai šaurāks par saturu svešvalodā.

(3) Ja konstatē šā panta pirmās vai otrās daļas noteikumu pārkāpumu, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšniekam ir pienākums uzdot nesaistītajai personai pretlikumīgai priekšvēlēšanu aģitācijai izlietos finanšu līdzekļus 30 dienu laikā ieskaitīt valsts budžetā. Pēc attiecīgās personas motivēta lūguma Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja priekšnieks var finanšu līdzekļu atmaksāšanu sadalīt termiņos vai pagarināt finanšu līdzekļu atmaksāšanas termiņu, bet ne ilgāk par 90 dienām.”

2. Pieteikuma iesniedzēja – politiskā partija “Saskaņa” sociāldemokrātiskā partija” (turpmāk – Pieteikuma iesniedzēja) – uzskata, ka Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 100. pantam.

Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants ierobežo Pieteikuma iesniedzējas tiesības uz vārda brīvību, jo tas liedz izvietot apmaksātus priekšvēlēšanu aģitācijas materiālus un veikt apmaksātu priekšvēlēšanu aģitāciju svešvalodā, kas nav Eiropas Savienības oficiālā valoda. Tāpat ir liegts veikt šādu aģitāciju Eiropas Savienības oficiālajā valodā bez tulkojuma valsts valodā. Svešvalodas lietojums, kura nav Eiropas Savienības oficiālā valoda, ir atļauts tikai privātā klātienēs sarunā vai sociālajos tīklos. Būtībā pamattiesību ierobežojums ir tuvs pilnīgam aizliegumam priekšvēlēšanu aģitācijā lietot mazākumtautību valodas, jo vēlētajū skaits ir tik liels, ka tos var sasniegt, tikai izmantojot plašsaziņas līdzekļus. Lai efektīvi sasniegtu mazākumtautību vēlētajus, politiskajai partijai jākomunicē mazākumtautības valodā.

Pieteikuma iesniedzēja neapstrīd, ka pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Pieteikumā norādīts, ka pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi varētu būt demokrātiskas valsts iekārtas un citu cilvēku tiesību aizsardzība. Tomēr Pieteikuma iesniedzējai ir šaubas par šiem mērķiem, jo mazākumtautību valodas stiprina, nevis vājina demokrātiju.

Šāds pamattiesību ierobežojums nav piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai, jo tas mazina kandidātu izteikšanās brīvību, mazākumtautību vēlētajū iespējas saņemt informāciju, politisko diskusiju daudzveidību, kā arī vēlētajū interesi par vēlēšanām. Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants neveido vienotu komunikācijas telpu, jo pieļauj lībiešu valodas lietojumu. Mazākumtautību valodas palīdzētu piesaistīt vēlētajus, kuri pēc tam iesaistītos arī galvenajā politiskajā diskusijā, kas notiek valsts valodā.

Pastāv alternatīvi leģitīmo mērķu sasniegšanas līdzekļi, kuri būtu tikpat iedarbīgi. Iespēja vēlētajam izvēlēties sev interesantu un saprotamu aģitāciju varētu būt viens no šādiem līdzekļiem. Tāpat varētu noteikt pienākumu aģitācijas saturu tulkot valsts valodā.

Labums, ko iegūst sabiedrība no Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta, nav lielāks par personas tiesībām nodarīto kaitējumu. Priekšvēlēšanu periodā tiek piemērotas paaugstinātas prasības vārda brīvības aizsardzībai un likumdevēja rīcības brīvība ir šaurāka. Politisko ideju izplatīšanas formas izvēles brīvība atbilst demokrātiskai sabiedrībai raksturīgajai atvērtībai un plurālismam. Mazākumtautības valodas lietojums nesniedz tās lietotājam nepamatotas priekšrocības, bet gan sekmē sabiedrības integrāciju. Pastāv atsevišķas iedzīvotāju grupas, kuras vecuma vai dzīves apstākļu dēļ valsts valodu nepārvalda tādā līmenī, lai varētu pilnvērtīgi piedalīties politiskajās diskusijās.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – Saeima – uzskata, ka Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants atbilst Latvijas Republikas Satversmes 100. pantam.

Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pantā ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi ir demokrātiskas valsts iekārtas, sabiedrības drošības un citu cilvēku tiesību aizsardzība. Valsts valodas lietojumu Latvijā joprojām ietekmē piespiedu rusifikācijas sekas. Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants veicina latviešu valodas kā sabiedrības kopējās saziņas un demokrātiskās līdzdalības valodas lietojumu, tādējādi stiprina valsts valodas konstitucionālo lomu un mazina sabiedrības sašķeltību. Lai mazinātu nacionālās drošības riskus, ko rada Krievijas aktīvi izvērstie informatīvās ietekmes pasākumi, pašreizējā ģeopolitiskajā kontekstā valsts valodas lietojuma stiprināšana ir sevišķi būtiska.

Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants nodrošina to, ka priekšvēlēšanu aģitācijas laikā diskusijas par sabiedrībai svarīgiem jautājumiem notiek galvenokārt valsts valodā. Lībiešu valodas lietojums priekšvēlēšanu aģitācijā nav

šķērslis vienotas informācijas telpas izveidei, jo stiprina Latvijas identitāti. Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants arī mazina ārvalstu radītos dezinformācijas un propagandas riskus.

Leģitīmos mērķus nav iespējams sasniegt ar alternatīviem līdzekļiem. Ja priekšvēlēšanu aģitācijas saturs tiktu veidots svešvalodā, bet valsts valoda būtu tikai valoda, kurā šis saturs tiek tulkots, tas liktu apšaubīt valsts valodas nozīmi. Tulkojumu kvalitāte un precizitāte var būt ļoti atšķirīga, tie var radīt pārpratumus un mazināt demokrātisko diskusiju integritāti. Ja priekšvēlēšanu aģitācijas saturs vienmēr būtu pieejams svešvalodā, tas vairs nekalpotu par pamudinājumu pilnveidot valsts valodas zināšanas un kopumā apgrūtinātu lingvistisko integrāciju. Tāpat, priekšvēlēšanu periodā pieļaujot, piemēram, krievu valodas lietojumu, netiktu mazināti nacionālās drošības riski, jo tieši šai valodai pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā ir īpaša loma dezinformācijas un propagandas izplatīšanā.

Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants neparedz pilnīgu aizliegumu priekšvēlēšanu aģitācijā lietot mazākumtautību valodas. Šis ierobežojums neattiecas uz neapmaksātu priekšvēlēšanu aģitāciju, piemēram, individuālu komunikāciju ar vēlētajiem klātienē, kā arī uz priekšvēlēšanu debatēm. Turklāt priekšvēlēšanu aģitācija pirms Eiropas Parlamenta un pašvaldību domju vēlēšanām var tikt veikta arī Eiropas Savienības oficiālajās valodās, lai ievērotu Eiropas Savienības pilsoņu tiesības, sekmētu Eiropas Savienības oficiālo valodu apguvi un tiektos uz Latvijas pilnvērtīgu iesaisti Eiropas kultūrtelpā.

4. Pieaicinātā persona – Valsts drošības dienests – pievienojas Saeimas viedoklim.

Valsts drošības dienests papildus norāda, ka Krievijas nemilitārās ietekmes pasākumos būtiska nozīme ir informatīvās ietekmes pasākumiem, kuru mērķis ir ietekmēt Latvijas sabiedrisko domu atbilstoši Krievijas interesēm. Šie pasākumi tiek izmantoti arī nolūkā traucēt normālu vēlēšanu gaitu citās valstīs, un tie ir sevišķi iedarbīgi krievu valodā runājošajā sabiedrības daļā. Krievu valodas lietojumam šajos pasākumos ir izšķiroša nozīme. Krievija ir instrumentalizējusi krievu valodas institūtu savu ārpolitisko un ģeopolitisko mērķu sasniegšanai. Krievija jau ilgstoši ir centusies nostiprināt krievu valodas pozīcijas Latvijā un tādējādi šķēlt Latvijas sabiedrību.

Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants mazina iespējas destabilizēt iekšpolitisko situāciju. Latviešu valodas lietojuma pieaugums publiskajā telpā veicina vienotas informatīvās telpas izveidi un kavē dezinformācijas izplatīšanu

svešvalodās. Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants ir vērsts uz to, lai mazinātu iespēju šķelt Latvijas sabiedrību, daļu no tās pakļaujot svešvalodās izplatīta priekšvēlēšanu aģitācijas satura ietekmei, kas var novest pie nesaticības un sabiedrības polarizācijas. Sabiedrības saliedētība ir sasniedzama, uzturot vienotu, valsts valodā balstītu informatīvo telpu. Turklāt apstrīdētā norma neliedz politiskajiem spēkiem komunikāciju ar mazākumtautību pārstāvjiem svešvalodā jebkurā citā formā, kas nav apmaksāta priekšvēlēšanu aģitācija.

Eiropas Parlamenta 2024. gada vēlēšanās politiskās partijas aktīvi veica aģitāciju klātienē un sociālajos tīklos mazākumtautību valodās, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas. Valsts drošības dienests nepiekrīt tam, ka apmaksātu mazākumtautību valodās sagatavotu priekšvēlēšanu aģitācijas materiālu neesība mazinātu sabiedrības interesi par vēlēšanām, un norāda uz to, ka Latvijas informatīvā telpa joprojām ir piesātināta ar saturu krievu valodā.

5. Pieaicinātā persona – Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs – uzskata, ka Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta trešā daļa nav attiecināma uz Pieteikuma iesniedzēju. Šīs normas adresāts nav politiskā partija, bet gan nesaistītā persona, kas priekšvēlēšanu aģitāciju veic savā vārdā. Tādēļ šajā daļā nav konstatējams Pieteikuma iesniedzējas pamattiesību aizskārums.

Korupcijas novēršanas un apkarošanas birojs piekrīt, ka pamattiesību ierobežojumam ir Saeimas norādītie leģitīmie mērķi. Attiecībā uz ierobežojuma samērīgumu birojs norāda, ka Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta pirmā un otrā daļa neliedz Pieteikuma iesniedzējai paust savus politiskos uzskatus vai idejas, jo pieļauj, piemēram, individuālu komunikāciju ar vēlētajiem mazākumtautību valodās, kā arī Eiropas Savienības oficiālo valodu lietojumu.

6. Pieaicinātā persona – Latvijas pārstāve starptautiskajās cilvēktiesību institūcijās Elīna Luīze Vītola – norāda, ka valsts var regulēt valodu lietojumu kā formu, kādā tiek paustas idejas priekšvēlēšanu aģitācijas laikā, bet vienlaikus tai jānodrošina sabiedrības informētība par vēlēšanu procesu, politisko partiju pozīcijām un ikviena tiesības uz brīvām vēlēšanām.

Atbilstoši Eiropas Cilvēktiesību tiesas judikatūrai valstīm, par spīti ierasti šaurajai rīcības brīvībai priekšvēlēšanu aģitācijas laikā, ir tiesības, ja to prasa neatliekama sabiedrības vajadzība, paredzēt ierobežojumus valodu lietojumam, kuras nav valsts valoda. Arī Eiropas Komisija par demokrātiju caur tiesībām (Venēcijas komisija) un Vispārējās konvencijas par nacionālo minoritāšu

aizsardzību konsultatīvā komiteja (turpmāk – Konsultatīvā komiteja) nav secinājušas, ka valstīm nebūtu tiesību noteikt ierobežojumus svešvalodu lietojumam priekšvēlēšanu aģitācijā. Starptautisko institūciju rekomendācijas ir vērstas galvenokārt uz to, lai informācija par vēlēšanām, to norisi un vēlēšanu tiesībām būtu pieejama pēc iespējas plašāk. Valstij jāsamēro valsts valodas aizsardzība un, iespējams, citas sabiedrības vajadzības ar mazākumtautību intereses pārstāvošo kandidātu un elektorāta tiesībām uz informācijas un viedokļu apmaiņu priekšvēlēšanu laikā. To darot, valstij jātiecas sasniegt līdzsvaru, kas ne vienai, ne otrai grupai neatņem tiesības pēc būtības un nodrošina mazākumtautību intereses pārstāvošo kandidātu tiesības efektīvi kandidēt vēlēšanās, priekšvēlēšanu aģitācijā paust savas idejas un uzrunāt vēlētajus.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietās “Şükran Aydın and others v. Turkey” un “Mestan v. Bulgaria” atzinusi, ka valstīm ir noteikta rīcības brīvība regulēt valodu lietojumu priekšvēlēšanu aģitācijā, taču konkrēto lietu apstākļos ir konstatējusi pārkāpumu. Salīdzinot minētās lietas ar izskatāmo lietu, valsts valodas aizsardzība kā citu personu tiesību aizsardzības elements būtu uzskatāma par leģitīmu mērķi, kuram kalpo ierobežojums priekšvēlēšanu aģitācijā lietot valodas, kas nav valsts valoda. Lai arī Eiropas Cilvēktiesību tiesa minētajās lietās to apšaubīja, arī demokrātiskas valsts iekārtas un sabiedrības drošības aizsardzību varētu uzskatīt par leģitīmiem pamattiesību ierobežojuma mērķiem, ņemot vērā Saeimas apsvērumus par pastiprinātu trešo valstu ieinteresētību Latvijā notiekošos vēlēšanu procesos, kā arī mēģinājumiem ar dezinformācijas palīdzību ietekmēt šos procesus un plašāku sabiedrību. Atbilstoši šiem leģitīmajiem mērķiem varētu paplašināties Latvijas rīcības brīvības robežas. Starp izskatāmo lietu un minētajām Eiropas Cilvēktiesību tiesas lietām ir arī tāda atšķirība, ka Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants neparedz pilnīgu aizliegumu veikt priekšvēlēšanas aģitāciju valodā, kas nav valsts valoda. Ja Satversmes tiesa tomēr secinātu, ka Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pantā ietvertais ierobežojums ir tāds, kas pēc būtības liedz politiskajām partijām informēt vēlētajus tiem vislabāk saprotamajā valodā, būtu jāņem vērā Saeimas norādītie leģitīmie mērķi.

Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pantu par iespējamo neatbilstību Latvijas starptautiskajām saistībām ir kritizējusi Konsultatīvā komiteja un Eiropas Drošības un sadarbības organizācijas Demokrātisko institūciju un cilvēktiesību birojs. Tomēr jāņem vērā, ka minētās institūcijas atsaukušās uz avotiem, kas skar saturiski atšķirīgas situācijas un pieļauj plašu izvēli valodas jautājumu regulēšanai priekšvēlēšanu aģitācijas laikā, ciktāl pie mazākumtautībām piederošas personas

var efektīvi paust savus uzskatus, iegūt mazākumtautību valodās informāciju par vēlēšanām un piedalīties demokrātiskajos procesos.

7. Pieaicinātā persona – tiesībsargs – uzskata, ka Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants neatbilst Latvijas Republikas Satversmes 100. pantam.

Apstrīdētajā normā ietvertajam pamattiesību ierobežojumam ir vairāki leģitīmi mērķi – demokrātiskas valsts iekārtas, sabiedrības drošības un citu cilvēku tiesību aizsardzība. Pamattiesību ierobežojums ir piemērots leģitīmo mērķu – demokrātiskas valsts iekārtas un citu cilvēku tiesību aizsardzība – sasniegšanai, jo publiskajā telpā paplašinās valsts valodas lietojums. Attiecībā uz sabiedrības drošības aizsardzību tiesībsargs norāda, ka valsts valodas stiprināšana ir būtiska nacionālās drošības risku mazināšanai pašreizējā ģeopolitiskajā kontekstā, bet kritiski vērtē apgalvojumu, ka apmaksāta priekšvēlēšanu aģitācijas satura pieejamība valsts valodā var veicināt noturību pret dezinformācijas pasākumiem. Nevar izslēgt iespēju, ka noteikta balsstiesīgo daļa savu politisko nostāju veidos ārpus valsts apmaksātās priekšvēlēšanu aģitācijas. Lai arī valsts valodas prasmju stiprināšana var veicināt personu iesaisti publiskās debatēs un pilsoniskās līdzdalības procesos, valodas prasmes tomēr ir stiprināmas galvenokārt valsts valodā balstītas izglītības sistēmas ietvaros.

Priekšvēlēšanu aģitācijas materiālu tulkojums valsts valodā nenasiegtu leģitīmos mērķus – demokrātiskas valsts iekārtas un sabiedrības drošības aizsardzība – līdzvērtīgā kvalitātē, jo netiktu mazināta svešvalodā izteikta satura pieejamība un netiktu veicināts valsts valodas lietojums. Savukārt leģitīmo mērķi – citu cilvēku tiesību aizsardzība – šis līdzeklis sasniegtu tādā pašā kvalitātē, jo nodrošinātu ikvienam pieeju priekšvēlēšanu aģitācijas materiāliem valsts valodā. Tulkojuma kvalitātes riski var tikt novērsti ar valsts īstenotu uzraudzību. Personas pamattiesības mazāk ierobežojošs līdzeklis varētu būt arī pienākums Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pantu pārskatīt atbilstoši ģeopolitisko apstākļu izmaiņām.

Labums, ko iegūst sabiedrība no valsts valodas konstitucionālās lomas stiprināšanas, nav samērīgs ar risku, ko apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums rada plurālismam. Valodas lietojums līdz ar citiem priekšvēlēšanu aģitācijas elementiem var darboties kā simbols, ar kuru politiskā partija apliecina savu lomu noteiktas kopienas interešu pārstāvībā un savu piederību šai kopienai. Politisko partiju iespēja tieši un nepastarpināti uzrunāt savus vēlētājus ir daļa no plurālisma, kas nodrošina vēlētāju brīvas gribas veidošanos. Ja svešvalodu

lietojums neskar citu cilvēku tiesības komunikācijā priekšvēlēšanu aģitācijas laikā lietot valsts valodu, uz to būtu attiecināms izņēmums, kas pieļautu svešvalodas lietošanu.

Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ pants rada augstu risku demokrātiskā plurālisma aizsardzībai. Interesu līdzsvars tiek skaidri sasniegts gadījumos, kad priekšvēlēšanu aģitācijas izdevumu apmaksai tiek izmantots valsts budžeta finansējums. Tomēr Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta tvērums ir plašāks un riski būtu jāvērtē niansēti atkarībā no priekšvēlēšanu aģitācijas materiāla veida, tā izvietojuma vai izplatīšanas veida un mērķauditorijas. Samērīguma vērtējumā jāņem vērā arī iespējamās tiesību normu interpretācijas atšķirības, kas var atturēt personas no tiesību uz vārda brīvību izmantošanas.

8. Pieaicinātā persona – Mg. iur. Iveta Kažoka – uzskata, ka pamattiesību ierobežojuma atbilstība demokrātiskas sabiedrības pamatvērtībām ir atkarīga no aģitācijas formas un attiecīgā ierobežojuma saprātīgas piemērošanas. Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta tvērums neaprobežojas tikai ar apmaksātiem pakalpojumiem, bet attiecas arī uz citām priekšvēlēšanu aģitācijas formām. Normas tekstā lietots gan jēdziens “apmaksāts priekšvēlēšanu aģitācijas materiāls”, ar ko parasti saprot politiskās reklāmas, gan jēdziens “apmaksāta aģitācija”, ar ko var saprast gan politisko reklāmu, gan jebkādu citu izpausmi, kuras īstenošanai nepieciešama nauda.

Valodu lietojuma ierobežojumus var noteikt apmaksātām politiskajām reklāmām, jo tās neskar pilsoņu spontānu politisku izpausmi. Savukārt vismazākie ierobežojumi būtu attiecināmi uz aģitācijas formām, kas ir tuvākas cilvēku savstarpējai komunikācijai sadzīvē vai internetā, piemēram, runas, saukļi vai dziesmas publisku pasākumu laikā, komentāri politiskās diskusijās.

Secinājumu daļa

9. Izskatāmā lieta ir ierosināta pēc Pieteikuma iesniedzējas – politiskās partijas – konstitucionālās sūdzības par Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100. pantam.

Atbilstoši Satversmes tiesas likuma 19.² panta pirmajai daļai konstitucionālo sūdzību var iesniegt persona, kura uzskata, ka ir aizskartas tās pamattiesības. Personas pamattiesību aizskārums ir konstatējams, ja pamattiesības ir ietvertas Latvijas Republikas Satversmē un apstrīdētā norma tās tieši aizskar,

radot tiesiskas sekas (*sal.: Satversmes tiesas 2023. gada 30. maija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2022-19-01 12. punkts*).

Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta pirmā un otrā daļa regulē valodu lietojumu apmaksātā priekšvēlēšanu aģitācijā, savukārt trešā daļa nosaka tiesiskās sekas, kādas rodas nesaistītajai personai par šā panta pirmās vai otrās daļas pārkāpumu. Nesaistītā persona atbilstoši Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 1. panta 2. punktam ir ar politiskajām partijām vai to apvienībām nesaistīta fiziskā persona, juridiskā persona vai reģistrēta šādu personu apvienība, kas savā vārdā veic priekšvēlēšanu aģitāciju.

Ievērojot minēto, Satversmes tiesa konstatē, ka Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta trešajā daļā paredzētās tiesiskās sekas neattiecas uz Pieteikuma iesniedzēju – politisko partiju. Tā kā minētā norma nevar aizskart Pieteikuma iesniedzējas pamattiesības, saskaņā ar Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu tiesvedību lietā šajā daļā nav iespējams turpināt.

Līdz ar to tiesvedība daļā par Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100. pantam ir izbeidzama.

10. Lietā ir apstrīdēta vairāku tiesību normu atbilstība Latvijas Republikas Satversmes 100. pantā ietvertajām tiesībām uz vārda brīvību, tāpēc nosakāma efektīvākā pieeja apstrīdēto tiesību normu atbilstības vērtēšanai.

Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta pirmā daļa nosaka vispārīgu regulējumu, kas attiecas uz jebkuru vēlēšanu priekšvēlēšanu aģitācijas periodu, proti, pirms Saeimas, Eiropas Parlamenta un pašvaldību domju vēlēšanām apmaksāta priekšvēlēšanu aģitācija, kas ietver arī apmaksātus priekšvēlēšanu aģitācijas materiālus, veicama valsts valodā, arī latgaliešu rakstu valodā un lībiešu valodā. Savukārt šā panta otrajā daļā likumdevējs ir paredzējis izņēmumu attiecībā uz Eiropas Parlamenta un pašvaldību domju vēlēšanām, kad pieļaujama aģitācijas satura tulkošana Eiropas Savienības oficiālajās valodās. Kā norādīts likumprojekta anotācijā (*sk. likumprojekta Nr. 93/Lp14 “Grozījumi Priekšvēlēšanu aģitācijas likumā” anotāciju. Pieejama: saeima.lv*) un Saeimas atbildes rakstā, Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta pirmā un otrā daļa (turpmāk – apstrīdētās normas) tiecas stiprināt valsts valodas pozīcijas visās sabiedrības dzīves jomās un novērst paralēlu valodu saziņu, kas var šķelt sabiedrību. Minētie mērķi ir attiecināmi uz priekšvēlēšanu aģitācijas periodu pirms jebkurām vēlēšanām. Tādējādi no minētā regulējuma struktūras un tā pieņemšanas mērķiem

secināms, ka apstrīdētās normas veido vienotu tiesisko regulējumu, kas vispārīgi nosaka valsts valodas lietojumu priekšvēlēšanu aģitācijas materiālos un priekšvēlēšanu aģitācijā pirms jebkurām vēlēšanām.

Pieteikuma iesniedzēja konstitucionālo sūdzību ir iesniegusi priekšvēlēšanu aģitācijas periodā pirms Eiropas Parlamenta vēlēšanām. No pieteikuma izriet, ka Pieteikuma iesniedzēja iebilst pret valodu lietojuma regulējumu priekšvēlēšanu aģitācijas periodā pirms jebkurām vēlēšanām. Arī Saeima ir sniegusi atbildes rakstu un pieaicinātās personas ir sniegušas viedokļus par valodu lietojumu priekšvēlēšanu aģitācijas periodā pirms jebkurām vēlēšanām. Ņemot vērā minēto, kā arī Satversmes tiesas uzdevumu pēc iespējas efektīvāk novērst regulējumu, kas neatbilst Latvijas Republikas Satversmei vai citām augstāka juridiska spēka tiesību normām, Satversmes tiesa vērtēs apstrīdēto normu atbilstību Latvijas Republikas Satversmei attiecībā uz jebkurām vēlēšanām.

Latvijas Republikas Satversmes 100. panta pirmais teikums nosaka personas tiesības uz vārda brīvību, savukārt otrais teikums – cenzūras aizliegumu. Izskatāmajā lietā cenzūras jautājumi netiek skarti.

Līdz ar to Satversmes tiesa vērtēs apstrīdēto normu kā vienota tiesiskā regulējuma atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100. panta pirmajam teikumam.

11. Latvijas Republikas Satversmes 100. panta pirmais teikums nosaka: “Ikvienam ir tiesības uz vārda brīvību, kas ietver tiesības brīvi iegūt, paturēt un izplatīt informāciju, paust savus uzskatus.”

Vārda brīvība ir demokrātiskas valsts vērtība, kas nodrošina sabiedrības dalību politiskajos procesos un ir cieši saistīta ar tiesībām piedalīties brīvās vēlēšanās. Tiesību uz vārda brīvību tvērumā iekļaujas arī priekšvēlēšanu aģitācija (*sal.: Satversmes tiesas 2010. gada 22. februāra sprieduma lietā Nr. 2009-45-01 6. un 9. punktu un 2022. gada 27. maija lēmuma par tiesvedības izbeigšanu lietā Nr. 2021-34-01 17. punkts*).

Lai noskaidrotu Latvijas Republikas Satversmē iekļauto cilvēka pamattiesību saturu, jāņem vērā arī Latvijas starptautiskās saistības cilvēktiesību jomā. Kā atzinusi Eiropas Cilvēktiesību tiesa, politiskās partijas bauda Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10. pantā ietverto tiesību uz vārda brīvību aizsardzību (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas Lielās palātas 2003. gada 13. februāra sprieduma lietā “Refah Partisi (the Welfare Party) and Others v. Turkey”, pieteikums Nr. 41340/98 u. c., 89. punktu*). Eiropas

Cilvēktiesību tiesa arī atzinusi, ka tiesības uz vārda brīvību aptver brīvību saņemt un izplatīt informāciju un idejas jebkurā valodā, kas ļauj piedalīties visu veidu kultūras, politiskās un sociālās informācijas un ideju publiskā apmaiņā. Tādējādi šādā kontekstā valoda kā izteiksmes līdzeklis bauda tiesību uz vārda brīvību aizsardzību (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2023. gada 2. maija sprieduma lietā “Mestan v. Bulgaria”, pieteikums Nr. 24108/15, 57. punktu*).

Politiskās partijas, izvietojot priekšvēlēšanu aģitācijas materiālus un veicot priekšvēlēšanu aģitāciju, īsteno tiesības uz vārda brīvību, un priekšvēlēšanu aģitācijā lietotā valoda kā izteiksmes līdzeklis iekļaujas Latvijas Republikas Satversmes 100. panta pirmā teikuma tvērumā.

Pieteikuma iesniedzēja ir politiskā partija, kas piedalījies Saeimas, Eiropas Parlamenta un pašvaldību domju vēlēšanās. Tā piedalījās arī Eiropas Parlamenta 2024. gada 8. jūnija vēlēšanās, uz kurām pirmoreiz tika attiecinātas apstrīdētās normas, un veica priekšvēlēšanu aģitāciju pirms šīm vēlēšanām. Pieteikuma iesniedzēja norāda, ka ievērojama daļa tās vēlētāju ir krievu valodā runājoši sabiedrības locekļi un tāpēc pirms apstrīdēto normu spēkā stāšanās tā izplatījusi priekšvēlēšanu aģitācijas materiālus un veikusi priekšvēlēšanu aģitāciju latviešu un krievu valodā. Apstrīdētās normas liedz izplatīt priekšvēlēšanu materiālus un veikt apmaksātu priekšvēlēšanu aģitāciju krievu valodā un citās svešvalodās, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas.

Līdz ar to apstrīdētās normas ierobežo Pieteikuma iesniedzējas tiesības uz vārda brīvību.

12. Vērtējot pamattiesību ierobežojuma satversmību, vispirms jāpārbauda, vai ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu un tādā likumdošanas procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam.

Saeima 2023. gada 22. jūnijā pieņēma likumu “Grozījumi Priekšvēlēšanu aģitācijas likumā”, ar kuru Priekšvēlēšanu aģitācijas likums papildināts ar 5.¹ pantu par valodu lietojumu priekšvēlēšanu aģitācijā. Likums izsludināts 2023. gada 5. jūlijā oficiālajā izdevumā “Latvijas Vēstnesis” Nr. 128 un stājās spēkā 2024. gada 1. janvārī.

Satversmes tiesai nerodas šaubas un arī lietas dalībnieki nav iebilduši pret to, ka apstrīdētās normas ir pieņemtas un izsludinātas Latvijas Republikas Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, ir pieejamas atbilstoši normatīvo tiesību aktu prasībām un ir pietiekami skaidri formulētas, lai persona varētu izprast no tām izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt to

piemērošanas sekas, kā arī ir pieņemtas tādā procesā, kas atbilst labas likumdošanas principam.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu tiesību normu.

13. Ikviena pamattiesību ierobežojuma pamatā jābūt apstākļiem un argumentiem, kādēļ tas vajadzīgs, jo ierobežojums tiek noteikts svarīgu interešu – leģitīma mērķa – labad.

Saeima norāda, ka apstrīdētajās normās noteiktā pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi ir demokrātiskas valsts iekārtas, sabiedrības drošības un citu cilvēku tiesību aizsardzība. Ņemot vērā Latvijas vēsturisko pieredzi un to, ka pašlaik latviešu valodas lietojums nav pietiekams, kā arī īpašo ģeopolitisko situāciju, valstij jāīsteno pozitīvi pasākumi un pastiprināti jāaizsargā valsts valodas pozīcijas, paredzot arī tās lietojumu priekšvēlēšanu aģitācijā. Pieteikuma iesniedzējas ieskatā, pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi varētu būt demokrātiskas valsts iekārtas un citu cilvēku tiesību aizsardzība, tomēr tai ir šaubas par šiem mērķiem, jo mazākumtautību valodas nevājina demokrātiju.

13.1. Sabiedrības drošība var būt pamats ierobežot vārda brīvību, arī reglamentējot valodu lietojumu noteiktos veidos, ņemot vērā apstākļus, kas saistīti ar drošības riskiem. Jebkuras valsts drošības politiku ietekmē tās ģeopolitiskais stāvoklis. Latvijas drošības politika ir pakārtota tam, ka Latvijas kaimiņvalsts ir Krievija, kuras pašreizējā ideoloģija ir vērsta uz karu un agresiju pret kaimiņvalstīm. Valsts drošības dienests un Satversmes aizsardzības birojs pastāvīgi norāda uz Krievijas kā Latvijas kaimiņvalsts radīto apdraudējumu sabiedrības drošībai un demokrātiskai valsts iekārtai (*piemēram, Valsts drošības dienesta publiskais pārskats par Valsts drošības dienesta darbību 2023. gadā. Pieejams: vdd.gov.lv, un Satversmes aizsardzības biroja 2023. gada darbības pārskats. Pieejams: sab.gov.lv*).

Krievijas politikā un propagandā ir attīstīts “krievu pasaules” ideoloģiskais koncepts, proti, ideja, ka krievu pasaule sniedzas arī ārpus Krievijas, visās bijušās Krievijas impērijas un Padomju Savienības robežās. Krievija tās “tautiešu” interešu aizsardzību izmanto kā ieganstu, lai iejauktos citu valstu iekšējās lietās, lietotu militāru spēku un pārkāptu to teritoriālo integritāti (*sk.: Russia's Footprint in the Nordic-Baltic Information Environment. Report 2016/2017. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2018, p. 8. Pieejams: stratcomcoe.org*).

Daudzu gadu garumā Krievija ar “tautiešu politikas” palīdzību veidoja augsni hibrīdkara uzsākšanai pret Ukrainu. Metodes, kas tika izmantotas Ukrainā pirms 2014. un 2022. gada notikumiem, Krievija daudzu gadu garumā ir izmantojusi arī Latvijā (*sal.: Kudors A. Russia and Latvia. A Case of Sharp Power. New York: Routledge, 2024, p. 93*). Latviju kā savu “dabisko interešu un ietekmes sfēru” vai “nacionālās drošības zonu”, kurā tai ir “īpaša atbildība un pienākumi”, Krievija ir deklarējusi jau kopš 1992. gada (*sk.: Paplašināta Eiropa un tās kaimiņu politika: Austrumu dimensija. Rīga: Latvijas Ārpolitikas institūts, 2005, 33. lpp. Pieejams: liia.lv*). Par to, ka Krievija pastāvīgi ir ieinteresēta Latvijā notiekošajos procesos, liecina arī Krievijas Ārlietu ministrijas 2024. gada ziņojums par Krievijas pilsoņu un tautiešu tiesību pārkāpumiem ārvalstīs, kurā Latvija raksturota kā viena no vislielākajā mērā “rusofobiskām” valstīm (*sk. Krievijas Ārlietu ministrijas 2024. gada 20. decembra kārtējo ziņojumu par Krievijas pilsoņu un tautiešu tiesību pārkāpumiem ārvalstīs. Pieejams: mid.ru*). Lai kāpinātu spriedzi Latvijas sabiedrībā, palielinātu neuzticību valsts varai un politikai un veidotu apstākļus Latvijas politikas pārorientācijai Krievijas virzienā, Krievija plaši izmanto dažādus informatīvās ietekmes pasākumus. Tādējādi Latvijas drošību jau ilgstoši apdraud tās kaimiņvalsts Krievijas īstenotie informatīvās ietekmes pasākumi.

13.2. Krievija, izmantojot uz krievu valodā runājošo sabiedrības daļu orientētas politiskās organizācijas, jau ilgstoši ir centusies nostiprināt krievu valodas pozīcijas Latvijā, lai kavētu šo iedzīvotāju integrēšanos Latvijas sabiedrībā, kā arī lai būtu vieglāk ar tiem manipulēt, izmantojot propagandu un dezinformāciju (*sk. Valsts drošības dienesta viedokli*). Krievijas “tautiešu politikas” ietvaros krievu valoda līdztekus parastajām valodas funkcijām tiek izmantota kā prokremliski noskaņoto sabiedrības daļu vienojošs elements un viens no līdzekļiem Krievijas politisko mērķu sasniegšanai – Latvijas sabiedrības šķelšanai un Krievijas varas naratīvus un agresīvo politiku atbalstošās kopienas nostiprināšanai, uzturēšanai un paplašināšanai. Tādējādi secināms, ka krievu valoda pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā var tikt izmantota kā Krievijas ideoloģijas nesēja, tāpēc valodu lietojuma regulējums izskatāmajā lietā ir būtisks Latvijas nacionālās drošības jautājums.

13.3. Valstij, lai aizsargātu savu demokrātisko iekārtu un garantētu savas demokrātiskās sistēmas stabilitāti, var būt nepieciešams veikt īpašus paš aizsardzības pasākumus (*sal.: Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-25-01 20.2. punkts*). Vēlēšanas ir būtisks demokrātisks

process, kurā tauta īsteno savu suverēno varu. Viens no elementiem, kas raksturo demokrātisku valsts iekārtu, ir brīvas vēlēšanas, un šis princips attiecas arī uz priekšvēlēšanu periodu (*sk. Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-25-01 17. punktu un Senāta 2006. gada 3. novembra sprieduma lietā Nr. SA-5/2006 10.2. punktu*). Apstrīdētās normas ir vērstas uz Krievijas informatīvās ietekmes pasākumu iedarbības mazināšanu priekšvēlēšanu aģitācijas periodā. Krievijas informatīvās ietekmes pasākumi tiek īpaši vērsti uz valstīm, kurās plānotas vēlēšanas, nolūkā ietekmēt sabiedrisko domu un politisko kursu par labu Krievijas interesēm (*sk. Satversmes aizsardzības biroja 2023. gada darbības pārskatu. Pieejams: sab.gov.lv*). Tādēļ ir būtiski, ka priekšvēlēšanu aģitācijas periodā tiek mazināta iespēja izplatīt Krievijas agresīvo politiku atbalstošus vēstījumus, kas negatīvi ietekmē tos Latvijas iedzīvotājus, kuri vēlētos Latvijas politisko attīstību Krievijas virzienā.

Apstrīdētās normas aizsargā sabiedrības drošību un demokrātisko valsts iekārtu, mazinot svešvalodu lietojumu un stiprinot latviešu valodas, arī latgaliešu rakstu valodas un lībiešu valodas, lietojumu priekšvēlēšanu aģitācijā. Latviešu valoda ir neatņemama Latvijas valsts konstitucionālās identitātes sastāvdaļa, un Latvijas valstisko identitāti veido arī latgaliešu rakstu valoda kā latviešu valodas vēsturiskais paveids un lībiešu valoda, kurai kā vienīgajai pirmiedzīvotāju (autohtonu) valodai ir piešķirta īpaša valstiska aizsardzība (*sal.: Senāta 2020. gada 2. marta sprieduma lietā Nr. SA-1/2020 22. punkts*).

Secināms, ka apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir saistīts ar nacionālās drošības un līdz ar to arī demokrātiskās valsts iekārtas apdraudējuma risku mazināšanu pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā un vērsts uz sabiedrības drošības un demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzību.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertā pamattiesību ierobežojuma leģitīmie mērķi ir sabiedrības drošības un demokrātiskās valsts iekārtas aizsardzība.

14. Noskaidrojot, vai pamattiesību ierobežojums ir samērīgs, Satversmes tiesa vispirms pārbauda, vai ierobežojums ir piemērots leģitīmo mērķu sasniegšanai, proti, vai ar izraudzītajiem līdzekļiem var sasniegt leģitīmos mērķus.

Okupācijas periodā ieplūdušās lielās krievu valodā runājošās imigrantu kopienas dēļ Latvijas sabiedrība joprojām atrodas nošķirtās informācijas telpās (*sk. Satversmes tiesas 2024. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. 2022-45-01 30.3. punktu*). Valsts drošības dienests ir konstatējis, ka Krievijas informatīvās

ietekmes pasākumi bijuši rezultatīvi Latvijas sabiedriskās domas ietekmēšanā. Par to liecina, piemēram, sabiedrības daļas paustais atbalsts Krievijas pilna mēroga iebrukumam Ukrainā, turklāt atsevišķos gadījumos šis atbalsts ietvēris arī aicinājumus uz vardarbību un attaisnojis civiliedzīvotāju slepkavības (*sk. Valsts drošības dienesta publisko pārskatu par Valsts drošības dienesta darbību 2022. gadā. Pieejams: vdd.gov.lv*).

Lai aizsargātu sabiedrības drošību un demokrātisko valsts iekārtu pret ārvalstu informatīvās ietekmes pasākumiem, latviešu valodas kā kopējās valodas lietojuma nostiprināšana ir viens no pamata elementiem (*sk. Valsts drošības dienesta publisko pārskatu par Valsts drošības dienesta darbību 2023. gadā. Pieejams: vdd.gov.lv*). Vienotas, valsts valodā balstītas informatīvās telpas uzturēšana mazina iespējas šķelt Latvijas sabiedrību un daļai no tās nonākt svešvalodās izplatīta priekšvēlēšanu aģitācijas satura ietekmē. Latviešu valodas lietojuma pieaugums un svešvalodu, tostarp krievu valodas, lietojuma samazinājums publiskajā telpā mazina iespēju svešvalodas izmantot informatīvās ietekmes pasākumu īstenošanai (*sk. Valsts drošības dienesta viedokli*).

Apstrīdētās normas samazina svešvalodu lietojumu priekšvēlēšanu aģitācijas periodā un palielina valsts valodas lietojumu. Tās nodrošina, ka apmaksāta priekšvēlēšanu aģitācija risinās valsts valodā balstītā telpā, un tādējādi mazina Krievijas dezinformācijas un propagandas ietekmi, iespēju manipulēt ar informāciju un iejaukšanos Latvijas demokrātiskajos procesos. Apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir vērsts uz nacionālās drošības stiprināšanu un tādējādi aizsargā sabiedrības drošību un demokrātisko valsts iekārtu.

Līdz ar to apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir piemērots leģitīmo mērķu – sabiedrības drošības un demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzība – sasniegšanai.

15. Vērtējot to, vai izraudzītie līdzekļi ir nepieciešami leģitīmo mērķu sasniegšanai, Satversmes tiesa pārbauda, vai šos mērķus nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, kuri būtu tikpat iedarbīgi.

Pieteikuma iesniedzēja norāda divus tās pamattiesības mazāk ierobežojošus līdzekļus, ar kuriem varētu sasniegt leģitīmos mērķus. Savukārt Saeima uzskata, ka šie alternatīvie līdzekļi nenasniegtu leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē.

15.1. Pieteikuma iesniedzējas ieskatā, efektīvāk uzturēt demokrātisku diskursu valsts valodā varētu ar atraktīvākiem priekšvēlēšanu diskusiju rīkiem,

nevis valodu lietojuma ierobežojumiem. Saeima norāda, ka šī alternatīva nemazinātu nacionālās drošības riskus, jo pieļautu to, ka apmaksātā priekšvēlēšanu aģitācijā tiek lietota tāda valoda kā, piemēram, krievu valoda, kurai pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā ir īpaša loma dezinformācijas un propagandas izplatīšanā.

Valstij ir tiesības regulēt valodu lietojumu aģitācijā un, ja nepieciešams, noteikt samērīgus ierobežojumus (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 22. janvāra sprieduma lietā “Şükran Aydın and Others v. Turkey”, pieteikums Nr. 49197/06 u. c., 55. punktu un 2023. gada 2. maija sprieduma lietā “Mestan v. Bulgaria”, pieteikums Nr. 24108/15, 60. punktu*). Ja likumdevējs ir nolēmis regulēt valodu lietojumu priekšvēlēšanu aģitācijā, lai aizsargātu sabiedrības drošību un demokrātisko valsts iekārtu, tad par alternatīvu līdzekli nevar atzīt šā jautājuma neregulēšanu.

15.2. Pieteikumā norādīts, ka pamattiesības mazāk ierobežojošs līdzeklis būtu arī iespēja veikt apmaksātu priekšvēlēšanu aģitāciju jebkurā valodā, nodrošinot tulkojumu valsts valodā.

Likumdevējs jau ir noteicis, ka noteiktos gadījumos un kārtībā apmaksātā priekšvēlēšanu aģitācijā var tikt lietotas svešvalodas. Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta otrā daļa paredz, ka apmaksāta priekšvēlēšanu aģitācija pirms pašvaldību domju un Eiropas Parlamenta vēlēšanām var notikt valsts valodā ar tulkojumu Eiropas Savienības oficiālajās valodās. Savukārt Pieteikuma iesniedzējas norādītā alternatīva pēc būtības ir vērsta uz šā izņēmuma attiecināšanu uz jebkurām vēlēšanām un arī uz tādām svešvalodām, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas.

Latvijas Republikas Satversmes 101. panta pirmajā daļā ietvertas Latvijas pilsoņa tiesības piedalīties valsts darbībā. Tas, ka šīs tiesības noteiktas tikai Latvijas pilsoņiem, atspoguļo tautas suverenitātes principu (*sk.: Kusiņš G. 101. panta komentārs. Grām.: Balodis R. (zin. red.) Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 383. lpp.*). Savukārt Latvijas Republikas Satversmes 101. panta otrā daļa, Eiropas Parlamenta vēlēšanu likums un Pašvaldības domes vēlēšanu likums nodrošina Latvijas konstitucionālās sistēmas saderību ar Eiropas Savienības tiesībām, proti, Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 39. un 40. pantu, kas Eiropas Savienības pilsoņiem garantē tiesības balsot un kandidēt Eiropas Parlamenta un pašvaldību domju vēlēšanās. Tādējādi Eiropas Parlamenta un pašvaldību domju vēlēšanās, pretstatā Saeimas vēlēšanām, piedalās ne tikai Latvijas pilsoņi, bet arī Eiropas Savienības pilsoņi.

Apstrīdētajās normās noteiktais valodu lietojums priekšvēlēšanu aģitācijā ir saistīts ar to, kādas personas ir tiesīgas balsot un kandidēt vēlēšanās, – Saeimas vēlēšanās piedalās tikai Latvijas pilsoņi un apmaksāta priekšvēlēšanu aģitācija veicama valsts valodā, savukārt Eiropas Parlamenta un pašvaldību domju vēlēšanās piedalās arī Eiropas Savienības pilsoņi un valsts valodā veiktās aģitācijas saturs var tikt tulkots Eiropas Savienības oficiālajās valodās. Latvija ir piederīga Eiropas kultūrtelpai, kurā Latvijas identitāti veido latviešu valoda, kas ir viena no Eiropas Savienības oficiālajām valodām (*sk. Satversmes tiesas 2023. gada 9. februāra sprieduma lietā Nr. 2020-33-01 30. punktu*). Tādējādi apstrīdētās normas nodrošina, ka apmaksāta priekšvēlēšanu aģitācija notiek vienotā, valsts valodā balstītā telpā, bet vienlaikus arī respektē Eiropas Savienības pilsoņu tiesības Eiropas Parlamenta un pašvaldību domju vēlēšanās, paredzot iespēju aģitācijas saturu tulkot Eiropas Savienības oficiālajās valodās.

Dažādu valodu lietojuma tiesiskais regulējums var būt atšķirīgs arī atkarībā no konkrētās valodas ietekmes uz sabiedrības drošību un demokrātisko valsts iekārtu. Kā jau tika atzīts iepriekš, krievu valoda pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā var tikt lietota kā līdzeklis Krievijas ģeopolitisko mērķu sasniegšanai. Krievijas “tautiešu politikas” sekas Ukrainā liecina, ka Krievijas atbalsts krievu valodas lietojumam apgrūtina demokrātijas funkcionēšanu un vairo drošības riskus (*sk.: Kudors A. Russia and Latvia. A Case of Sharp Power. New York: Routledge, 2024, p. 95*).

Plašāks svešvalodu lietojums apmaksātā priekšvēlēšanu aģitācijā, proti, iespēja tulkot aģitācijas saturu arī pirms Saeimas vēlēšanām vai tulkot svešvalodās, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas, pirms Eiropas Parlamenta un pašvaldību domju vēlēšanām, nemazinātu Krievijas informatīvās ietekmes pasākumu iedarbību tādā pašā kvalitātē. Ja aģitācija vienmēr tiktu veikta gan valsts valodā, gan svešvalodā, tad netiktu sašaurināts svešvalodu lietojums, netiktu veicināta vienotas, valsts valodā kā sabiedrības kopējā valodā balstītas informatīvās telpas izveide un netiktu mazinātas iespējas šķelt sabiedrību.

Līdz ar to tāds risinājums kā tiesības apmaksātā priekšvēlēšanu aģitācijā lietot jebkuru svešvalodu, ja tiek nodrošināts tulkojums valsts valodā, nenasniegtu leģitīmos mērķus tādā pašā kvalitātē.

15.3. No likumprojekta Nr. 93/Lp14 “Grozījumi Priekšvēlēšanu aģitācijas likumā” izstrādes materiāliem izriet, ka likumdevējs vērtējis arī citus alternatīvos līdzekļus. Apstrīdēto normu pieņemšanas procesā vērtēts, vai pienākums veikt priekšvēlēšanu aģitāciju valsts valodā varētu attiekties tikai uz tādu aģitāciju, kurai

izlietoti valsts budžeta līdzekļi, vai uz noteiktu procentuālu daļu no veiktās priekšvēlēšanu aģitācijas. Likumprojekta izstrādes procesā secināts, ka šīs alternatīvas nerasniegtu leģitimos mērķus tādā pašā kvalitātē (*sk. Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas 2023. gada 16. maija un 7. jūnija sēžu audioierakstus. Pieejami: saeima.lv*).

Arī Satversmes tiesa secina, ka minētie alternatīvie līdzekļi nerasniegtu pamattiesību ierobežojuma leģitimos mērķus tādā pašā kvalitātē. Attiecībā uz valsts budžeta finansējumu kā ierobežojuma attiecināšanas kritēriju jāņem vērā, ka valsts budžeta finansējumu nerasņem visas politiskās partijas (*sk. Politisko organizāciju (partiju) finansēšanas likuma 7.¹ pantu*). Ja pienākums apmaksātu priekšvēlēšanu aģitāciju veikt valsts valodā būtu atkarīgs no finansēšanas avota, tad politiskajām partijām, kuras nerasņem valsts budžeta finansējumu un aģitācijai izmanto citus līdzekļus, vispār nebūtu pienākuma veikt aģitāciju valsts valodā. Savukārt tām politiskajām partijām, kuras saņem valsts budžeta finansējumu, šāds pienākums būtu tikai tad, kad priekšvēlēšanu aģitācijai tiktu tērēti līdzekļi no šā finansējuma. Tādējādi svešvalodu lietojums priekšvēlēšanu aģitācijā tiktu mazāk ierobežots un valsts valodā balstītā vienotā informatīvā telpa, kas mazina iespējas šķēlt sabiedrību un mazina Krievijas informatīvo pasākumu ietekmi, netiktu stiprināta tādā pašā kvalitātē. Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas sēdēs arī tika norādīts, ka šāda alternatīva neļautu nekavējoties reaģēt uz pārkāpumiem, jo vienmēr būtu nepieciešams vispirms noskaidrot aģitācijas finansēšanas avotu.

Tāpat jautājumā par valsts valodas un svešvalodu lietojuma proporciju priekšvēlēšanu aģitācijā Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas sēdēs tika norādīts, ka šāda regulējuma uzraudzība būtu apgrūtināta un prasītu nesamērīgu ieguldījumu no valsts. Arī šāda alternatīva nevarētu tādā pašā kvalitātē stiprināt valsts valodā balstīto vienoto informatīvo telpu, jo svešvalodu lietojums tiktu ierobežots mazāk.

Tāpat nav saudzējošāku līdzekļu, ar kuriem pamattiesību ierobežojuma leģitimos mērķus varētu sasniegt vismaz tādā pašā kvalitātē.

16. Vērtējot pamattiesību ierobežojuma atbilstību leģitīmajiem mērķiem, jāpārlicinās arī par to, vai nelabvēlīgās sekas, kas personai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā, nav lielākas par labumu, ko no šā ierobežojuma gūst sabiedrība kopumā.

Izskatāmajā lietā Satversmes tiesai jāpārbauda, vai ar apstrīdētajām normām ir ievērots saprātīgs līdzsvars starp ierobežojumu politiskās partijas tiesību uz vārda brīvību īstenošanai, veicot apmaksātu priekšvēlēšanu aģitāciju svešvalodā, un sabiedrības drošības un demokrātiskas valsts iekārtas aizsardzības interesēm.

16.1. Vārda brīvība ir būtisks brīvu vēlēšanu īstenošanas priekšnoteikums. Lai vēlētājs varētu paust savu gribu, izvēloties likumdevēju, ir svarīgi priekšvēlēšanu laikā nodrošināt brīvu viedokļu un informācijas apriti (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998. gada 19. februāra sprieduma lietā “Bowman v. the United Kingdom”, pieteikums Nr. 24839/94, 42. punktu*). Politiskās partijas ir plurālistiskas sabiedrības pamats un būtisks demokrātiskas valsts iekārtas pastāvēšanas priekšnoteikums, kas veido saikni starp sabiedrību un valsts varu un nodrošina organizētu sabiedrības līdzdalību politiskajos procesos (*sk. Satversmes tiesas 2023. gada 18. oktobra sprieduma lietā Nr. 2022-33-01 11. punktu*). Tādēļ tiesības uz vārda brīvību, it sevišķi priekšvēlēšanu periodā, politiskajām partijām ir īpaši svarīgas (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2009. gada 24. februāra sprieduma lietā “Długołęcki v. Poland”, pieteikums Nr. 23806/03, 40. punktu un 2011. gada 1. februāra sprieduma lietā “Faruk Temel v. Turkey”, pieteikums Nr. 16853/05, 55. punktu*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzinusi, ka lietās, kas skar tiesību uz vārda brīvību ierobežojumu vēlēšanu vai priekšvēlēšanu kontekstā, valstu rīcības brīvība ir šaurāka (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2023. gada 2. maija spriedumu lietā “Mestan v. Bulgaria”, pieteikums Nr. 24108/15*). Taču, vērtējot vēlēšanu tiesību ierobežojumu Latvijā šā brīža ģeopolitiskajā situācijā, Eiropas Cilvēktiesību tiesa atzina, ka aizvien pieaugošo valsts drošības, teritorijas integritātes un demokrātiskas valsts iekārtas apdraudējumu dēļ Latvijas valstij pašlaik ir nepieciešama vēl plašāka rīcības brīvība nekā pirms 20 gadiem (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2024. gada 25. jūlija sprieduma lietā “Ždanoka v. Latvia (No. 2)”, pieteikums Nr. 42221/18, 56. punktu*).

Gadu gaitā Krievijas mērķis vienmēr bijis panākt tās politikai labvēlīgas valdības izveidi Latvijā, tāpēc vēlēšanu jautājumi Latvijā ir vērtējami kontekstā ar Krievijas informatīvās ietekmes pasākumiem (*sk.: Russia’s Information Influence Operations in the Nordic-Baltic Region. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2024, p. 81. Pieejams: stratcomcoe.org*). Informatīvās ietekmes pasākumi tiek vērsti uz Latvijā notiekošajiem vēlēšanu procesiem, lai krievu valodā runājošos iedzīvotājus atšķeltu no pārējās sabiedrības un grautu

Latvijas politisko stabilitāti (sk.: *Backes O., Swab A. Cognitive Warfare: The Russian Threat to Election Integrity in the Baltic States. Cambridge: Belfer Center for Science and International Affairs. Harvard Kennedy School, 2019*). Priekšvēlēšanu aģitācijas periodā, proti, laika posmā no 120. dienas pirms vēlēšanām līdz vēlēšanu dienai, notiek intensīva komunikācija starp politisko partiju izvirzītajiem kandidātiem un vēlētājiem, kuri apsver to, kurus kandidātus atbalstīt. Tādēļ ir būtiski, lai šo komunikāciju un izvēli nekropļotu Krievijas informatīvās ietekmes pasākumi un tādējādi Krievijas politiskās intereses netiktu nostiprinātas Latvijas vai Eiropas Savienības likumdevēja institūcijā vai vietējā pašpārvaldē.

Vēlētāja brīvas gribas veidošanās it sevišķi ir apdraudēta pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā. Krievijas pilna mēroga iebrukums Ukrainā radījis pastiprinātus drošības riskus visā Eiropā un it sevišķi Krievijas kaimiņvalstīs (sk.: *Bērziņš J., Bērziņa I., Rostoks T. Contemporary Challenges to European Security: Neoliberalism, Democratic Backsliding, and Alliance Cohesion. Riga: National Defence Academy of Latvia. Centre for Security and Strategic Research, 2024, pp. 9–10. Pieejams: naa.mil.lv*). Nacionālās drošības koncepcijā 2023 norādīts, ka Krievija kara ietekmē ir radikalizējusies un tās mērķu sasniegšanai NATO un Eiropas Savienības dalībvalstīs svarīgi ir hibrīdā kara instrumenti, tostarp mērķtiecīga informatīvās telpas manipulācija. Krievijas informatīvās ietekmes pasākumi Latvijā kļuvuši biežāki un agresīvāki (sk. *Satversmes aizsardzības biroja 2023. gada darbības pārskatu. Pieejams: sab.gov.lv*). Eiropas Parlaments ir atzinis, ka Krievija izvērš arvien plašāku uz vēstures pārskatīšanu vērstu dezinformācijas kampaņu, lai noliegtu Ukrainas valstiskumu un pastāvēšanu un pamatotu savas pretenzijas uz ekskluzīvām ietekmes sfērām. Krievija ar šādu vēstures pārskatīšanu apdraud demokrātiskās vērtības un mieru Eiropā un rada īpašus draudus Polijai un Baltijas valstīm un to suverenitātei (sk. *Eiropas Parlamenta 2025. gada 23. janvāra rezolūciju par Krievijas īstenoto dezinformāciju un vēstures falsificēšanu, lai attaisnotu savu agresijas karu pret Ukrainu (2024/2988(RSP))*). Pieejama: *europarl.europa.eu*).

Tādējādi apstrīdētās normas nav vērstas pret plurālismu priekšvēlēšanu periodā. Tās ir vērstas uz Krievijas informatīvās ietekmes pasākumu iedarbības mazināšanu. Krievijas informatīvās ietekmes pasākumu izvērsums Latvijas informatīvajā telpā un arvien lielākie drošības riski rada nepieciešamību pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā ierobežot svešvalodu lietojumu priekšvēlēšanu aģitācijā.

Tādā veidā tiek aizsargāta ne vien Latvijas sabiedrības drošība un demokrātiskā valsts iekārta, bet arī visas Eiropas drošība un demokrātija.

16.2. Vērtējot valodu lietojuma priekšvēlēšanu aģitācijā ierobežojumu samērīgumu, būtisks ir šo ierobežojumu apmērs, proti, tas, vai priekšvēlēšanu aģitācija svešvalodās nav aizliegta pilnībā (*sk. Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013. gada 22. janvāra spriedumu lietā “Şükran Aydın and Others v. Turkey”, pieteikums Nr. 49197/06 u. c., un 2023. gada 2. maija spriedumu lietā “Mestan v. Bulgaria”, pieteikums Nr. 24108/15*).

Apstrīdētās normas attiecas uz apmaksātu priekšvēlēšanu aģitāciju. Tātad neapmaksāta aģitācija, piemēram, individuālā komunikācija ar vēlētājiem un sociālajos tīklos, kā arī debates var notikt jebkurā valodā (*sk. Saeimas Valsts pārvaldes un pašvaldības komisijas 2023. gada 16. maija sēdes audioierakstu. Pieejams: saeima.lv; sk. arī Saeimas atbildes rakstu, Korupcijas novēršanas un apkarošanas biroja un Valsts drošības dienesta viedokļus*). Jāņem vērā arī tas, ka apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums attiecas uz ierobežotu laika periodu. Tas nozīmē, ka citā laikā politisko partiju tiesības lietot svešvalodas, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas, nav ierobežotas.

Tādējādi apstrīdētās normas neparedz pilnīgu aizliegumu politisko partiju komunikācijā ar vēlētājiem priekšvēlēšanu aģitācijas periodā un ārpus šā perioda lietot svešvalodas, kas nav Eiropas Savienības oficiālās valodas.

16.3. Pieteikuma iesniedzēja apgalvo, ka apstrīdētās normas samazinās vēlētāju dalību vēlēšanās. Apstrīdētās normas mazinot vēlētāju interesi par vēlēšanām un iesaisti tajās, jo politisko partiju izvirzīto kandidātu iespējas nodot informāciju vēlētājiem svešvalodā ir ierobežotas.

Pirmās vēlēšanas, kuru laikā, arī priekšvēlēšanu aģitācijas periodā, jau bija spēkā apstrīdētās normas, bija 2024. gadā notikušās Eiropas Parlamenta vēlēšanas. Tajās vēlētāju aktivitāte salīdzinājumā ar iepriekšējiem gadiem ir pieaugusi: 2024. gadā tā bija 33,82 %, 2019. gadā – 33,53 %, 2014. gadā – 30,24 % (*sk.: Vēlētāju aktivitāte katrā valstī. Pieejams: results.elections.europa.eu*). Tādēļ no datiem par vēlētāju aktivitāti nav secināms, ka apstrīdētajās normās apmaksātajai priekšvēlēšanu aģitācijai noteiktie svešvalodu lietojuma ierobežojumi mazinātu vēlētāju dalību vēlēšanās.

Ņemot vērā minēto, Satversmes tiesa secina, ka likumdevējs, pieņemot apstrīdētās normas, ir līdzsvarojis sabiedrības drošības un demokrātiskas valsts iekārtas intereses, kuru aizsardzībai pašreizējā ģeopolitiskajā situācijā ir būtisks valsts valodas, arī latgaliešu rakstu valodas un lībiešu valodas, lietojuma

regulējums, un politisko partiju tiesības uz vārda brīvību apmaksātā priekšvēlēšanu aģitācijā. Labums, ko sabiedrība iegūst no tā, ka apmaksāta priekšvēlēšanu aģitācija veicama valsts valodā, arī latgaliešu rakstu valodā un lībiešu valodā, ir lielāks nekā nelabvēlīgās sekas, kas politiskajai partijai rodas tās pamattiesību ierobežojuma rezultātā.

Tātad apstrīdētajās normās ietvertais pamattiesību ierobežojums ir samērīgs un apstrīdētās normas atbilst Latvijas Republikas Satversmes 100. panta pirmajam teikumam.

Nolēmumu daļa

Pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punktu un 30.–32. pantu, Satversmes tiesa

nosprieda:

1. Izbeigt tiesvedību lietā daļā par Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta trešās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 100. pantam.

2. Atzīt Priekšvēlēšanu aģitācijas likuma 5.¹ panta pirmo un otro daļu par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 100. panta pirmajam teikumam.

Spriedums ir galīgs un nepārsūdzams.

Spriedums stājas spēkā tā publicēšanas dienā.

Tiesas sēdes priekšsēdētāja

Irēna Kucina